

Benkó Sisa Pista Történetek a betyárvilág korszakából XXV.

Nógrád és Hont „közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék” a Duna vízi gátja, valamint a vasútvonalak, műutak révén ma már valósággal a főváros torkában vannak. Hogy csak a vasútnál maradjunk, aki Budapest nyugati, vagy keleti pályaudvaráról korán reggel elindul, az késő estig a kettős vármegyéből jókora területet bejárhat. Járják is a kirándulók, turisták télen, nyáron szakadatlanul. Vasárnapokon, ünnepeken olykor magamnak is eszébe jut, hogy vastagtalpú cipőben, szöges végű bottal, elemózsiás hátzissákkal nekivágjak a hegyes-völgyes tartománynak. Én azonban nem a kirándulók, turisták útját járom. A vasút mentén az olyan állomásokat keresem, ahol fővárosi ember rendszerint nem szokott leszállani. Az állomásokról pedig olyan ösvényekre térek, amelyeket a térkép nem jelez, hanem csak a bennszülött lakosság ismer és használ. Így azután megesk, hogy a misés, istentiszteletes vasárnapokon, ünnepeken egyedül járom a kihalt völgyeket és a hallgató hegytetőket. A nagy egyedülvalóságban, csendességben, ha ág reccsen, ha avar zörren, mindig azt hiszem: most jön a nógrádi kísértet.

A nógrádi kísértetről a mai nemzedék aligha tud. Én sem az élő néphagyomány forrásából merítek, mikor róla emlékezem, hanem egy régi újságlevélből, amely innen-onnan negyedszázada, hogy a kezemben forgott. Azóta, ha Nógrád megye földjére lépek, az idegek csodálatos játéka folytán, az agyvelő tekervényes raktáraiból legelőször mindig a nógrádi kísértet jut az eszembe. Az a régi újságlevél a „Hazai És Külföldi Tudósítások” 1806. évfolyamának egyik száma volt, és benne az akkori idők riportere, a

„neógrádi kísértet”

-ről szóló tudósítását, amelyet nyilván az ebéd utáni emésztést elősegítő szellemi csemegének szánt, így vezeti be:

„Igaz-é, hogy vagyon kísértet? Ha igaz, miért nem engedjük meg mindnyáján? Ha nem igaz, miért nem tudjuk a neógrádiak szívéből azt az ő lovas katona kísértetjéről való alkalmatlan és káros beszédet kigyökerezni?”

Azután elmondja, hogy az ide való lakosok nemcsak eleiktől hallották, hanem magunk is tapasztalják, hogy a határukban, éjszakának idején valami katonaruhába öltözött egyén kóborol. Öltözetje huszáros kalpag, világoskék mente, dolmány, tarkazsinóros nadrág, oldalán csörgős kard és tarsoly nagy C és N betűkkel, ami nyilvánvalóan a vármegye, Comitatus Neogradiensis kezdőbetűinek felel meg. Ez a

„kóválygó állat”

– így jellemzi őt a riporter – 27, vagy 28 esztendő, jól felnyúlt, teli képű legényt mutat. Nem tébolyog ő az egész vármegyében, leginkább csak Nógrád városa határában őgyeleg; ártani nem igen szokott, de ha emlegetik, hipp-hopp! - módjára előtöppen, négyszer-ötször hangosan ezt szokta kiáltani:

ho! ho! ho!

Azután kevélyen félre faroltatja paripáját s már abban a pillanatban kétszáz lépésnyi távolságban látják tova vágatni. Ilyenkor az, aki még nem látta, bizony megdöbben, de az

odavaló lakosság már megszokta, föl se veszi. Gyakran megteszi, hogy az utazók hintójába bekukucskál, azután

„elhahotolja magát”

és tovább áll, anélkül, hogy alkalmatlanságot okozna. Sőt néha oly kegyes, hogy az eltévedteket jó útra vezeti. Végül elmondja a riporter, hogy mindezeket nemcsak Nógrád környékének köznépe, nemcsak a tanultabb személyek tanúságtétele bizonyítja, hanem most már bizonyíthatja az ő egyik

„kinyílt szívű”

barátja is, – aki különben a kísérteteknek nem nagy pártfogója – mert az elmúlt szeptembernek 23-án este nyolc órakor másodmagával azon a vidéken utazván,

„ezeket tapasztalni volt szerencséje”.

Miért is a nógrádi

„nyájas katona kísértetről költött beszéd koránt sem bába lelte babona”.

Hát evvel a nógrádi kísértettel szerettem volna magános útaimban vagy egyszer találkozni. De nem volt olyan szerencsém, mint annak a bizonyos *„kinyílt szívű”*, régen porló jóbarátnak. Ha ág reccsent, csak így játékos kedvű mókus ugrándozott a fejem fölött, ha avar zörrent, bizony csak egy reszkető gyíkocská szökött el az utamból. Ha falusi embertől kérdezősködtem, fölényesen rázta fejét, mint ki régtől tisztában van vele, hogy a kísértetek csak a mesék világában élnek. Itató kutak környékén, juháskutyák enyhelyében, útszéli csárdákban tanyázó pásztorok meg azt felelték, hogy az a nógrádi kísértet aligha lehet más, mint az a híres Sisa Pista.

Hogy ki lehetett az 1800-as esztendőők *„nyájas”* nógrádi kísértete, ezt a kérdést már nyilván sohasem fogjuk kibogozni. De, hogy ki volt Sisa Pista, annak még a végére járhatunk. A pásztorok mendemondái alapján úgy látom, hogy ez a Sisa Pista nem lehetett kísértet, hanem nagyon is élő, húsból, vérből való halandó, akinek viselt dolgairól nyilván a vármegyei protocollumok is tudnának egyetmást regélni. Igazi neve Benkó István. Földiei, jó palóc szokás szerint, neki is adtak csúfnevet, a *„Sisa”* nevet ragasztották reá. Erről a ragadványnevről lett azután Benkó Istvánból egész életére *„Sisa Pista”*.

Hol született, melyik esztendőben, milyen bölcsőben ringatták, nem tudni. De ez történetünk szempontjából nem is fontos. Elég, ha tudjuk, hogy a múlt század hatvanas, hetvenes éveiben, tehát még az osztrák zsandár- és a vármegyei perzekútor világban garázdálkodott azon a nagy földdarabon, mely Váctól Gyarmatig, az Ipolytól a Zagyvaig terjed.

Olyan ágrólszakadt, gyalogszerrel kódorgó, maga kezére dolgozó szegénylegény volt ez a Sisa Pista, aki ma itt, holnap amott bukkant föl és többnyire szép szóval kérte el azt, amire éppen szüksége volt. (A mendemonda szerint ezt is csak azért tette, hogy a szegények között szétossza.) Volt ugyan egy súlyos, rézzel kivert nyelű rézfokosa, amivel a csárdákban szeretett

hadonázni, de ezt nem igen használta. Aki mahomet-alakját, gondozatlan külsejét, savó-színű, szűrös szemeit meglátta, az kéretlenül is odaadta mindenét. Szürke gúnyába, csizmába, ha már leszakadt róla, vásározó szűr- és magyar-szabók, csizmadiák öltöztették. Inget, gatyát, nyakravalót gyolcsos tótok mértek ki neki. Késsel, pipával, zsebtükörrel, bajuszpedróval házaló zsidók ajándékozták meg. Kenyérrel, szalonnával, dohánnyal a gazdák látták el, itallal, kártyával, öleléssel a csaplárnék. Mindezen fölül jóban volt messze környék minden pásztorával, orvvadászával, akiknél meghúzta magát. De ösmerte az öreg fák odvát, szénégetők elhagyott kunyhóját is, amelyekben menedéket talált, ha már nagyon keresték.

Mert néha a vármegyének eszébe jutott a szegény Sisa Pista és elkezdte kerestetni. Igaz, hogy erre a kerestetésre rendszerint maga szolgáltatta az okot. Ha egy kicsit jól ment a dolga, nem fért a bőrében, elkezdett duhajkodni, rossz tréfákat csinálni, vármegye uraival kötekedni. Nógrádban, Hontban ezekről ma is nagyon sok mulatságos és kevésbé mulatságos történet forog a nép száján. Elmondom az egyiket, amellyel Sisa Pista pontot tett betyáros életének végére.

Sisa Pista egyszer valamelyik erdei ösvényen takaros menyecskével találkozott. A menyecske vállán kényesen egy kapa himbálódzott. A már öregedő legény ráéhezett a fiatal menyecskére és elkezdett vele a maga módján enyelegni. A menyecske nyilván megijedt a torzonborz Don Juantól, mert akarva-e, vagy véletlenül, a kapával úgy ütötte vakszemen, hogy Sisa Pista megszédült és amilyen hosszú volt, akkorát esett. Koponyája azonban különb ütközeteket is kibírt már, ezért nem sokáig hevert a fűben. Föltápáskodott és mikor töviről-hegyire átgondolta, hogy mekkora sérelem esett rajta, a menyecske után iramodott. Az erdőszélen el is érte a menyecskét, aki erre szaladóra fogta a dolgot. Sisa Pista nagy mérgében utána vetette fokosát. A fokos a menyecskét tarkóján találta, amitől az megrázkódott és eszméletlenül esett össze. Sisa Pista elkezdett gondolkozni, hogy most már mit csináljon a menyecskével. Többféle terv villant át az agyán, amelyek közül is a legrosszabbat választotta. Mindenekelőtt levetette a maga csizmáit, lefeszegette róluk a patkót és ráverte a menyecske mezítelen sarkára. Azután tarisznyájából előkotorászta azokat a csigásfejű szögeket, amikkel a csizmatalpat szokták teleszögezni és mind beverte a menyecske talpába. Mire remekművét bevégezte, úgy látszik, nemcsak haragja csillapodott, hanem lelkiismerete is megszólalt, mert összeborzadt és elkezdett szaladni. De előbb messze földön híres és sokaktól irigyelt fokosát oda tűzte az eszméletlenül heverő asszony fejéhez, – mintegy fejfának – hadd tudja meg mindenki, akit útja erre vezet, hogy Sisa Pista járt itt.

Szaladt, szaladt, három napig bujdokolt hegyeken, völgyeken, rengeteg erdőségeken. Három napig vívódott lelkiismeretével, azután megadta magát. A negyedik nap hajnalán begyalogolt a gyarmati vármegyeházára és ott egyenesen a tömlőctartónál jelentkezett. Az a perzekútorok hadnagyához vezette. A hadnagy emberséges ember volt. Leültette Sisát, még parolázott is vele. Mikor megtudta, hogy étlen-szomjan van, ételt, italt hozatott neki, de még dohánnyal is

Írta: Madarassy László

2024. április 20. szombat, 00:00 - Módosítás: 2023. november 15. szerda, 17:15

megkínálta. Szívesen tette. Sisát már akkor a vármegye minden perzekútora hajszoalta, fejére pedig 200 osztrák értékű forint volt kitűzve. Ezt a 200 forintot a hadnagy már a zsebében érezte.

Sisa szerencséjére a menyecske nem halt meg. Arra járó jó emberek megtalálták, fölszedték, kocsira tették, a vármegye chirurgusa meg talpra állította. Sisa Pista így kerülte el az akasztófát. De tartósan *„beakasztották a gyarmati kerekbe”*. Egyesek úgy tudják, hogy ott pusztult el a tömlőcben, nehéz vasban. Mások szerint kegyelem útján kiszabadult és mint becsületes, dolgos majorgazda végezte be életét.

*

„Elapatt az lpó, csak a sara maratt, meghalt Szegény Sisa Pista, csak a híre maratt...” Csak a híre maradt, meg az a legendás hírű rezesnyelű rézfokosa, amelyet ezzel a történettel együtt Diósjenő határában egy számadókanásznál találtam meg..

Forrás: Budapesti Hírlap LIII. évfolyam 49. szám. 1933. 3-4.